

фізичним і моральним затратам, а в підсумку – будуть щасливими людьми. Нам зараз, саме зараз, дуже будуть потрібні графічно та технічно грамотні люди, щоб відроджувати країну, щоб будувати її світле майбутнє.

АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

Українець А.В.

аспірант кафедри теорії і практики технологічної та професійної освіти
ДВНЗ «Донбаського державного педагогічного університету»,
м. Слов'янськ

Зміни довкілля (навколишнього природного середовища), що відбулися через людську діяльність, стали позначатися на різних сторонах суспільного життя. Стає очевидним, що екологічна криза посилюється кризою духу, кризою виховання, кризою людини. Слід погодитися з думкою засновника і президента Римського клубу А. Печчеї, що «суть проблеми, яка постала перед людством на нинішній стадії його еволюції, полягає саме у тому, що люди не встигають адаптувати свою культуру відповідно до тих змін, які самі ж вносять у цей світ, і джерела цієї кризи лежать усередині, а не поза людською істотою. Тому розв'язання всіх цих проблем має виходити передовсім зі зміни людини, її внутрішньої сутності» [1, с. 7].

Вища освіта розглядається як один із головних чинників, що сприяє соціальному й економічному розвитку суспільства. Вітчизняні вчені (В. Андрущенко, І. Зязюн, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, І. Сяська й ін.) наголошують, що вихід з кризи техногенної цивілізації та перехід до постіндустріального суспільства неможливі без ефективної стратегії в галузі вищої освіти. Завдання вищої освіти – створити умови для саморозвитку особистості, що відповідає зростаючим інтернальним та екстернальним вимогам, сприяти формуванню екологічної культури та на її основі – готовності розв'язувати проблеми, пов'язані з нівелюванням кризи техногенної цивілізації. Ця криза зумовлена передовсім технократичним мисленням, яскравими носіями якого є здебільшого фахівці технічних напрямів, зокрема й автотранспортного. Тому необхідно допомогти майбутнім викладачам професійного навчання у галузі автомобільного транспорту, спираючись на принципи гуманістичної педагогіки, сформувати гуманне ставлення до навколишнього природного світу.

Для визначення філософських і психолого-педагогічних засад формування екологічної культури майбутніх викладачів професійного навчання у галузі автомобільного транспорту, звернімося до осмислення ключової категорії дослідження – «екологічна культура».

Усвідомлення глобальних проблем, пов'язаних із наростанням продуктивних сил і неконтрольованою експлуатацією природних ресурсів без урахування можливостей балансів біосфери, ставить перед людством завдання перегляду традицій, що склалися в людській культурі, та пошуку нових форм і методів бережливого ставлення до довкілля. В. Акоюн зазначає, що технічна цивілізація, що «роз'їдає сьогодні наш спільний будинок, виникла й експлуатується не сама по собі, а у рамках людської культури» [2, с. 12]. У культурі виробляються ті цінності, котрі орієнтують людство на необмежений розвиток техногенного середовища й експлуатацію природних ресурсів. На думку М. Кисельова, цивілізація, що експлуатує, а не відновлює, неспроможна мати іншого результату, крім прискорення кінця [3]. У цьому сенсі екологічна криза – це не тільки і не стільки криза у системі політики, ідеології, виробництва тощо, це криза культури, що виявляється в неспроможності забезпечити відтворення нових культурних людей у сучасних умовах, а також криза самої людини.

Науковий підхід до проблеми формування екологічної культури особистості вимагає звернення до складного і багатовимірного феномену культури. У філософському енциклопедичному словнику за редакцією В. Шинкарука подано п'ять характеристик культури (від лат. *cultura* – обробіток, розвиток, виховання, освіта, шанування):

- 1) Історично вихідне значення – обробіток і догляд за землею.
- 2) Догляд, поліпшення, ушляхетнювання тілесно-душевно-духовних сил, схильностей і здібностей людини, а отже – і ступінь їх розвитку.
- 3) Сукупність способів і прийомів організації, реалізації та поступу людської життєдіяльності, способів людського буття.
- 4) Сукупність матеріальних і духовних надбань на певному історичному рівні розвитку суспільства і людини, які втілені в результатах продуктивної діяльності.
- 5) Локалізоване у просторі та часі соціально-історичне утворення, що специфікується або за історичними типами, або за етнічними, континентальними чи регіональними характеристиками суспільства [4, с. 313].

Здійснивши аналіз різних підходів щодо розкриття сутності феномену «культура», будемо дотримуватися таких *ключових положень*:

а) культура – упорядкована система інформації, що передається соціальними каналами і кодує поведінкові та когнітивні характеристики соціальних груп, включаючи такі аспекти, як відносини, знання, переконання, уміння, навички;

б) культура – певний процес, міра свободи людини у суспільстві, показник її соціальної взаємодії;

в) культура – універсальний, специфічно властивий людині спосіб взаємодії з довкіллям і середовищем життєдіяльності;

г) культура – зміст цивілізації, що відображає її базисні традиції, тобто стійкі стереотипи, що зумовлюють загальні параметри для постановки і розв’язання різних проблем, зокрема й освітніх, виховних, розвивальних;

д) культура – стрижень цивілізації, що виражає її духовну, етичну складову;

ж) культура – система формуючих засад творчої діяльності людини.

Щодо ключової категорії дослідження «екологічна культура», то сьогодні вона широко представлена у науковій, науково-популярній, навчальній літературі, засобах масової інформації, проте, незважаючи на це, вченими досі не запропоновано загальноприйнятого її тлумачення. Це зумовлено тим, що в науці простежуються різні погляди на співвідношення загальної й екологічної культури:

1. Традиційний (екологічна культура як складова загальної культури).
2. Видовий (екологічна культура як особливий вид людської культури).
3. Синкретичний (екологічна культура як новий зміст загальної культури, як історично новий, якісний її стан).
4. Ноосферний (екологічна культура як загальнолюдська культура, створювана зусиллям розуму та волі людства заради збереження біосфери та повноцінного самоіснування).

Передовсім слід погодитися, що екологічна культура є специфічною структурною складовою загальносвітової культури. Крім того, теоретичний аналіз літератури показав, що відомі дослідники екологічних проблем, зокрема, Е. Гекель, Ч. Елтон, Б. Коммонер, М. Реймерс, В. Сукачов та ін., вважали екологічну культуру еволюційним етапом розвитку людства, що охоплює культуру в цілому. При цьому дослідники, на думку В. Крисаченка, виділяють три рівні соціально-філософського аналізу феномена «екологічна культура»:

1. Загальнолюдський – стосується вирішення глобальних екологічних проблем).

2. Конкретно-історичний (у певній суспільній формації) – торкається розв’язання практичних завдань екологічного характеру, зумовлених загостренням екологічної ситуації.

3. Індивідуальний (на рівні особистості) – передбачає організацію системи екологічного виховання та освіти суб’єктів життєдіяльності [4].

Наявність цих підходів визначається тим, що екологічну культуру можна розглядати у двох аспектах: *об’єктивно* – як результат людської діяльності у сфері матеріального та духовного виробництва та суб’єктивно, у вигляді характеристики якостей людини. У широкому сенсі екологічна культура виражає досягнутий рівень взаємодії людини з природою на основі існуючого рівня розвитку всієї системи суспільних відносин, позаяк вся їх сутність, сукупність всіх сфер суспільного життя у тій чи іншій мірі пов’язані з підтриманням та розвитком суспільно необхідного балансу між людиною та природою. У цьому випадку людина постає як об’єкт впливу з боку соціальних інститутів культури суспільства. У вузькому сенсі, через свою духовну, практичну діяльність, самоосвіту, самовиховання людина здійснює процес, в якому виступає як суб’єкт трансформації довкілля, екологічних відносин суспільства, самої себе і своєї індивідуальної екологічної культури. Стосовно останнього, слід зазначити, що *суб’єктивна* сторона процесу формування екологічної культури, духовне життя кожної конкретної людини має не менш визначальне значення, адже проблему вибору вона вирішує індивідуально.

У сучасній науковій літературі зазвичай виділяють дві форми елементів у системі екологічної культури суспільства: *матеріальну*, яка містить різні форми взаємодії суспільства з природою та результати цієї взаємодії, і *духовну*, куди входять екологічні знання, уміння, навички, компетентності, переконання тощо. Звідси, екологічна культура суспільства є системою діалектично взаємопов’язаних елементів: екологічних відносин, екологічної свідомості, екологічної діяльності та екологічних інституцій. При цьому ці соціальні утворення формуються історично та існують як відносно самостійні підсистеми екологічної культури, що мають свої внутрішні структури та характерні особливості прояву, котрі не дозволяють однозначно віднести їх до лише духовної чи матеріальної сторони загальної культури.

Сьогодні намітилося два основних підходи у дослідженні генези екологічної культури суспільства – формаційний та цивілізаційний. У дослідженні дотримуватимемося останнього підходу, оскільки нині у суспільстві «мірилом» його цивілізаційного розвитку є людина, її свобода,

активність, можливості до самовираження, саморозвитку. У філософському енциклопедичному словнику В. Шинкарука зібрані такі основні змістові орієнтири терміну «цивілізація» (від лат. *civilis* – державний, громадянський):

1. Форма існування живих істот, наділених розумом.
2. Синонім культури, сукупність духовних і матеріальних досягнень суспільства.
3. Ступінь розвитку матеріальної та духовної культури, суспільного розвитку загалом.
4. Процес становлення громадянського суспільства.
5. Відносно самостійне цілісне соціально-історичне утворення, локалізоване в просторі і часі, що може мати ієрархічні рівні (наприклад, антична цивілізація, елліністична цивілізація, афінська цивілізація) [6, с. 704].

З огляду на це, термін «цивілізація» репрезентує всю сукупність форм існування людства на Землі, його діяльності, духовного світу, взаємин із Природою та іншими людьми. У такому розумінні, на наш погляд, поняття «цивілізація» близьке до поняття «культура».

Таким чином, цивілізаційний підхід сприяє розгляду історичного процесу з урахуванням специфіки типових для певного періоду суспільно-соціальних і культурних образів, що акцентують увагу на відокремленні зумовлених ними стереотипів постановки та розв'язання педагогічних проблем. Він створює передумови для аналізу педагогічних феноменів у тих гранично широких процесах, що соціалізують індивіда з урахуванням своєрідності й наступності систем соціального наслідування.

Визначаючи у ході дослідження процес формування екологічної культури майбутнього педагога (викладача закладу професійної (професійно-технічної) освіти), необхідно виробити ефективний механізм, в основі якого лежить складний та тривалий суб'єктно-особистісний процес трансформації стереотипу сприйняття природи, виховання почуття єднання з нею, необхідності її охорони та захисту. Для того, щоб це сталося, щоб молода людина ставилася до природи як до об'єкта самоцінності, на думку Є. Силка, потрібно сформувати у неї духовний стрижень – екологічне «Я», довкола якого будуватиметься процес народження нової картини світу. Екологічне «Я», у цьому випадку, стане доміантним, провідним компонентом духовної базисної культури особистості, яка матеріалізується не лише у процесі взаємовідносин людини з природою, а й з суспільством, окремими людьми, самим собою [5, с. 209]. На наш погляд, саме такий

підхід дозволяє майбутньому педагогу знайти та пізнати власну природу, вишукати своє екологічне «Я», виробити екологічно зумовлену поведінку, виявляти високий рівень екологічної культури.

Список використаних джерел

1. Peccei A. One Hundred Pages for the Future: Reflections of the President of The Club of Rome. New York: Pergamon Press, 1981. 191 p.
2. Акопян В.Г. Екологічна культура особистості: підручник. Херсон : Грінь Д. С. [вид.], 2014. 395 с.
3. Кисельов М.М., Канак Ф.М. Національне буття серед екологічних реалій: монографія. Київ : Тандем, 2000. 320 с.
4. Крисаченко В.С. Екологічна культура. Теорія і практика: навч. посіб. Київ : Заповіт, 1996. 352 с.
5. Силко Є.М. Ідея єдності людини з природою (психолого-педагогічний аспект). *Наукові записки Нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова* / укл. Л.Л. Макаренко. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. Вип. LXXVII (77). С. 202–209.
6. Філософський енциклопедичний словник / редкол.: В.І. Шинкарук (голова) та ін. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

ВИСТАВКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Кондратенко М. Д.

аспірантка кафедри теорії і
методики технологічної освіти

Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка, м. Полтава

Сьогодні виставкова діяльність є актуальною сферою сучасної культури та розвитку суспільства. Виставки мають важливу естетичну, культурну, наукову та філософську місію.

Виставкова діяльність – це важливий напрямок діяльності будь-якого освітнього та культурного закладу. Тематика виставок під час воєнного стану може бути різноманітною, а саме: виставки літератури та інформації патріотичного спрямування, виставки присвячені темі російсько-української війни, виставки до знакових державних свят, виставки творів мистецтва.